

MIRJANA

BOBIĆ

MOJSILOVIĆ

GLAD

Laguna

Copyright © Mirjana Bobić Mojsilović 2009.
Copyright © ovog izdanja 2019, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

GLAD

Jedan

Napravljen sam od planina i južnih reka, napravljen sam, mislim, u žurbi, u nekoj vrsti obaveze, dužnosti, neko može da kaže da je napravljen iz ljubavi, ali ne ja.

Mada, šta bih o ljubavi ja, uopšte, mogao da ispričam?

Ipak, ne mogu da zamislim da su se moji otac i majka voleli onako kako se danas na ljubav gleda, skoro da ih nikada nisam video da se gledaju sa nežnošću. Umesto toga, na njihovim licima uvek je titrala briga da li će biti dovoljno novca.

Napravljen sam, kažem, u žurbi, na brzinu, ispod jorgana u hladnjikavoj sobi bez grejanja, brzo, neizdrživo, pod majčinom spavaćicom od porheta sa odštampanim buketima plavičastih ruža, na brzinu sam napravljen, kažem, ispod te spavaćice, među bordo prugama očeve pižame, bez ljubavnih reči, bez krikova sladostrašća, bez šaputanja, tiho i pošteno, odgovorno, uredno.

Tako sam napravljen, ispod njihove venčane slike, crno-bele, u tankom zlatnom ramu. To je ta slika sa njihovog

venčanja, glava uz glavu, retuširani su, Danica ima dva reda lažnih bisera, Sveta ima talasastu gustu kosu i značku u reveru, to je ta slika skromnosti koja je stajala na zidu njihove spavaće sobe, sve dok nisam pošao u školu.

Napravljen sam u toj sobi – veliki drveni krevet, sa svetloplavim pokrivačem od brokata i istim takvim bašastim jastučićima koje je moja majka svakog jutra slagala kao da će tu primati goste. U toj sobi, dakle, sa nahtakom, na kojoj je stajala jedna vaza od stakla koje je imitiralo ahat, i jedna lampa sa bordo čipkastim širmom, u koji sam gledao iz svog krevca, nalazeći u senkama na zidu, svaki put, nešto sasvim drugo, očaravajuće i uspravljajuće.

Napravljen sam u braku koji je bio pošten, ozbiljan, stidljiv i nimalo duhovit, to su moji otac i majka, ništa ne prigovaram, takvi su bili, tako se živelo. Brak, deca, smrt.

Njene najlon čarape uredno složene preko ivice kreveta. Njegova odela koja mirišu na duvan. Njegove bele košulje koje ona više gladi nego njega. Njene kućne cicane haljine, sa džepovima, u kojima je uvek poneka štipaljka i šnala za kosu. Tišina, kad on, posle posla, ode da legne. Prst na njenim usnama kad mi daje znak da ga ne probudim.

Ponekad je on, moj otac, znao da je šljepne po zadnjici, tiho, stidljivo, kao da na to nema prava. Danica se uvek osvrkala da vidi da li spavam.

Tako sam napravljen, u toj sobi u kojoj su se oni svlačili, uvek iza otvorenih vrata šifonjera, u toj sobi u kojoj se šapatom govorilo da će plata da stigne prvoga, u toj sobi u kojoj bi joj on, Sveta, moj otac, svečano predavao kovertu sa celom platom, da ona raspolaže i ekonomiče, tako je ona govorila, hvaleći se tom njihovom ljubavlju pred tetkama, ujnama i komšinicama.

Tako sam napravljen, kao po tačnom redosledu pravog, običnog, zasluženog života u socijalizmu.

Deset meseci pošto su se registrovali u opštini, ležao sam u krevetu, u svetloplavoj posteljini, sa cuclom u ustima, u heklanoj benkici i vunenim patikicama sa pufnama koje je ona napravila.

Tako sam napravljen, lepo, jednostavno, od te vunice, i klot i frket i pletenica na mojim džemperićima i kapama, napravljen sam u skromnosti, od praška za veš koji je u ranim godinama moga detinjstva jeo nežne ruke moje majke, od kuvane boranije koja se celo prepodne krčkala na šporetu. Napravljen sam od popare, od mirisa vrućeg mleka, od svinjske paštete i pekmeza od šljiva sa ljuspa-ma, od domaćeg ajvara i pasulja, i graška sa piletinom, od bureka u pekari na pijaci.

Napravljen sam od smrdljivog sapuna za pranje veša, od belih kraglica koje mi majka namešta preko okovratnika džempera, napravljen sam od utakmice *Partizana* na koju me je otac vodio, napravljen sam od rođendana na kojima sam pred tetkama, tečama i stričevima recitovao Đuru Jakšića, napravljen sam od onih trenutaka kada kažem „Kupi mi, babo, pečenja jarećeg“, a svi počnu da tapšu.

Od toga, od ponosnog osmeha moga oca, od majčinih očiju punih suza dok mi zalizuje šiške na čelu, napravljen sam od tih rođendanskih torti, od čeških platnenih patika sa pertlama koje vezujem oko članka, kao balerine, od toga sam napravljen, od neizrecive sreće kad u rukama držim prvu fudbalsku loptu, koju mi je doneo stric iz Štutgarta. Od toga.

Od hleba i masti. I od bajatog hleba.

Napravljen sam, kažem, od njenih očiju i njegovih usana, napravljen sam od metalne kasice u koju su mi stavili prvu papirnu novčanicu, napravljen sam od štedne knjižice, od kredita za kombinovanu sobu, za tapete, za mašinu za pranje veša, napravljen sam od fijata 850, od izleta na Trešnju, od ćevapčića za kraj školske godine. Napravljen sam od kampovanja, od šatora za tri osobe, od primusa na kome Danica kuva supu u Sutomoru, kukajući kako je sve mnogo skuplje na moru, napravljen sam od šećerne vate u cirkusu *Adria*, od pionirske marame, od cigaret žvaka, napravljen sam od šamara koji su pljuštali po mojim obrazima svaki put kad bih slagao za ocenu, pobegao sa časa ili se potukao sa nekim u parku.

Napravile su me moje kolekcije klikera i sličice fudbaleri, i neverovatne priče automehaničarevog sina, Zorana Krntije, koji nas je zabavljao u parku izmišljajući sve ono u šta smo bezuslovno verovali – da je poljubio Brižit Bardo, da je video Svetlanine sise, i da je kroz prozor na prvom spratu zgrade u kojoj je živela Punjena Ptica, i na koji se popeo uz pomoć lopovskih merdevina koje mu je držao jedan naš drug, slinavi Žare video kako se ona „prca“, to je bio naš izraz, sa nekim pevačem koji se upravo proslavio na *Beogradskom proleću*. To me je napravilo.

Napravila me je moja soba, u našem novom dvosobnom stanu, bela, sa plakarom duž celog zida, u čije je staklene vitrine moja majka sa strahopoštovanjem poredala servise za kafu, porcelanske balerine, i kuće od kaučuka, zaklinjući me da se ne ritam, da ih ne polomim. Napravio me je moj skromni džeparac, štednja za prve bruks cipele. Auto-stop do mora, mladalačka letovanja na bureku, jedna teksas jakna. Gramofon, blaupunkt, pogađate, iz

Štutgarta, od strica, skromna kolekcija ploča, soba u kojoj nije moglo da sedi više od tri osobe a da ne bude gužva.

Napravljen sam od najlon kesa koje je Danica prala i sušila na konopcu za veš.

I, kad je umro Sveta, moj otac, napravljen sam od te studentske tuge – što nosim čizme trofrtaljke koje propuštaju vodu, i od narodne mudrosti da ni čizme ne čuvaju glavu, ako se ona sama ne čuva.

Od toga sam napravljen. Od skromnosti, od minimalnosti, od ideje da ideje menjaju svet.

Napravljen sam od zadivljenog gledanja u Srđana, mog najboljeg druga, čija je majka, Gordana, uvek nosila italijanske cipele, i setove kupljene u Londonu. Napravljen sam od mirisa njegove velike sobe u kojoj smo se igrali njegovim skupim automobilčićima, čitali *Politikin Zabavnik* i, posle, kada smo bili malo stariji, slušali muziku sa njegovih ogromnim zvučnika.

Napravljen sam od prvih špageta sa pravim parmezanom koji sam jeo kod njega, od koka-kole koju sam probao za tim stilskim trpezarijskim stolom, napravljen sam od pogleda na bife njegovog oca u kome je uvek bilo viskija i džina i drugih stranih pića, napravljen sam od svih tih želja, od mojih skromnih porudžbina iz Londona koje mi je donosio, od ploča i prvih starki. Od torti, masnih od čokolade, za njegove rođendane, od žureva kod njega, u tom ogromnom stanu u Njegoševoj ulici, gde su uvek bile poslužene kiflice sa susamom koje je pravila njegova baka, lekarka.

Napravljen sam od kompleksa niže vrednosti, od kompleksa više vrednosti, napravljen sam od mog ličnog besa, od mržnje, od nezasitosti, od poezije koju sam posle

odbacio, od filozofije koju sam napustio, od Marksove „Jedanaeste teze o Fojerbahu“ – da filozofi ne treba samo da definišu svet nego i da ga menjaju. Napravljen sam od ljubavi koju sam odbacio, napravljen sam od ideala koji su mi se smejali u lice, napravljen sam od gledanja u druge, od čežnje da pronađem sreću koja mi je neprestano izmicala.

Napravljen sam od ludosti, od lakoće i težine, od svih trenutaka u kojima sam zaboravljao ono što sam morao znati. Napravljen sam od sećanja, napravljen sam od gladi, od žeđi, od strasti puti, od besa i razočaranja, od divljanja i preterivanja, od depresije i od čežnje da budem zabavljen. Napravljen sam od toga, i od svega što je posle došlo, kao nagrada i kao kazna, kao pijanstvo i kao otrežnjenje.

Napravljen sam od iluzija, od susreta sa vlastitim demonima koji su me zavodili, dizali, ložili, bacali u prašinu, napravljen sam od zamki, od ucena, od borbe sa stvarnošću, sa sobom. Napravljen sam od trenutaka bruke i uzdizanja, od uludo protraćenog vremena, i od trenutaka koje ne mogu da zaboravim.

Napravljen sam od stida i bestidnosti, od banalnosti, od obesti i skromnosti, od gluposti i tačnih uvida, od knjiga kojima sam se vratio, od izdaja i vlastitih niskosti, od želje da osvojim svet, od onoga što sam zgazio.

A, u stvari, samo sam tražio sreću.

Šta je sreća?

U enciklopediji stoji ovo: *Sreća: bonheur, glück, happiness, luck, fortuna, felicitas, eutychia, eudaimonia...*

Ali, od čega se ona sastoji? Koji su uslovi za sreću? Koji su uzroci sreće? Da li se sreća razlikuje od zadovoljstva? U kakvoj je ona vezi sa intelektom, sa čovekovom voljom, gde stoji sreća u ukupnoj teoriji kosmosa?

Toga se još uvek sećam. O tome sam razmišljao. Studirao sam filozofiju nekoliko godina.

Da li je najtačnija definicija sreće Sokratova *eupaxia*, ili Platonovo „vlasništvo cele duše“, ili Aristotelova *eudaimonia* koja se razlikuje od Hedone – sreća nije isto što i zadovoljstvo? Koliko znam, za Grke, sreća je bila uglavnom pitanje etike, dar bogova, nagrada za dobar život.

Ali šta je dobro? Možda je najbolja definicija ona koja kaže da je najviše dobro kad ne radimo ništa?

Šta sam mogao da prihvatim? Kapricioznu Fortunu koja deli svoje darove, ili obećanu nagradu za život u vrlini? Hrišćansku sreću, ili utilitarizam kao rafinirani hedonizam, ili beatitudo Tome Akvinskog kao najviši oblik sreće? Znae, za sve hrišćanske mislioce, sreća je ono što dolazi posle smrti... Ali, ja sam bio živ i nisam hteo da mislim o smrti, i nije me zanimalo ništa posle, nikakvo posle, u koje, ionako, nisam verovao.

Niti sam mogao tada da prihvatim pesničku jednostavnost kojom Aleksandar Poup sreću definiše u tri reči – mir, zdravlje, zadovoljstvo.

Nije mi bilo dovoljno, bio sam mlad i gladan svega, ništa nisam, stvarno, razumeo.

Ili Džon Stjuart Mil, za koga je sreća odsustvo patnje. Zar mi je to moglo biti dovoljno? I njegov stav da je bolje biti nezadovoljen čovek, nego zadovoljena svinja. Kako prihvatiti te reči kad si mlad i u punoj snazi? Ili Kantova sreća u „dužnosti zbog dužnosti“, posedovanje istine, dobro duše, to sam sve čitao. Nije to bilo za mene.

I, napustio sam studije posle četiri godine i položenih svega nekoliko ispita. Nisam našao odgovore koji su me zadovoljili.

Nisam znao šta ću sa sobom. Mogao sam da pravim karijeru u omladinskoj organizaciji, mogao sam da se partijski angažujem, tako se lakše stizalo do sreće komunizma, ali i za to je moralo da se plati. Sreća društva bila mi je daleko manje zanimljiva tema od sreće pojedinca.

Nisam bio srećan.

Imao sam bušne čizme trofrtaljke, i stideo sam se toga. Stideo sam se.

Što je još luđe, stideo sam se što sam se stideo.

I te oči moje majke, tužne, zabrinute, kao da stenju pod teškim bolom, uvek, nekako, na ivici suza.

Nosila je zakrpljene najlon čarape.

Ponekad je bila ljuta na život, to joj se jasno čitalo na licu, bila je ljuta na stari nameštaj, na tanku očevu penziju, bila je ljuta na mene, što ništa ne kažem kad ona, u zejtinu u kome je danas pržila piletinu, sutradan napravi prženice. Volela bi da nešto kažem, da joj zamerim, da ima razloga da poludi, ali ja joj to zadovoljstvo nikada nisam pružio. Jer bi onda pokuljale njene progutane suze, taj očaj što ni u čemu nije napredovala u životu, taj očaj što nije bila srećna od onog trenutka kad je videla da nisu svi jednaki, u društvu koje je proklamovalo jednakost, taj očaj što je niko ne voli, što je ostavljena i pre nego što je Sveta umro, što je nekako oduvek bila ostavljena, uplašena, bez novca, bez svog novca, mada to nikad nije izgovorila, video sam to na njenom licu.

Ta njena štednja, od prepadnutosti za budućnost, ta skromnost koja nije bila posledica hrišćanske težnje za vrlinom, nego datost o kojoj se ona ništa nije pitala, ta skromnost u kojoj nije bilo ničega osim panike, i te njene papuče sa lažnim krznom, koje je nosila i kad su se potpuno poderale, to me je napravilo.

To, što je godinama, umesto laka, na kosu stavljala pivo da joj učvrsti lokne, to što je manijakalno štirкала šustikle i ređala ih po foteljama, nahtkasnama i zastakljenim delovima plakara, što je dobrovoljno ostajala u tom svetu nestalom odavno, sa svim onim računima, uredno složenim u plavim kovertama, to što je ona, u tim papučama i sa tim pogledom, pojačavala svoju glad, i svoju žeđ, i svoje nestrpljenje da pobegnem odatle, iz te kutije šibica, iz te bele sobe sa pseudo-Luj plakarom i njenim porcelanom unutra, što je, i ne znajući, činila sve da osećam teskobu u tom njenom svetu u kome je sve bilo determinisano i konačno, nepromenljivo i namešteno, zauvek.

Ne može mlad čovek, odrastao bez vere, u komunizmu, da se nada nagradi bogova. Ne može dečko koji je rastao u beloj kombinovanoj sobi, uz taj pogled majke koja je, umesto da učini nešto sa svojim životom, neprestano prala prozore, štirкала, peglala, brisala prašinu i usisavala, ne može takav dečko, ma šta naučio od Spinoze, ili Kanta, ili od bilo koga drugog, da se nada božijem prstu. Jedino što mu je ponuđeno jeste krotko prihvatanje, ćutljivost u hodanju stazicama koje nikada neće biti dovoljno široke, i nikada bezgranične.

Pa ipak, filozofija pomaže.

Imam dvadesetak godina, ne želim da budem omeđeni čovečuljak, ne želim da ličim na svoje roditelje, želim da promenim svet, i nije mi dovoljno da ga samo tumačim.

Hteo sam nove čizme.

Mrzeo sam sneg. Mrzeo sam zimu.

Zimi se sve vidi. So na obući, kaput koji miriše na naftalin, zima u kostima, zaprška od Daničinog pasulja, cupkanje na ćošku kod bioskopa *Jadran*, pomodrele šake,

jeftine cigarete. Moj pogled koji traži dokaze, na tuđim licima, kaputima, cipelama, u načinu na koji drugi drže glavu, u izrazima lica prolaznika. Zabavljalo me je da ih gledam i pogađam odakle dolaze i kuda idu, da li im je toplo, kakve su im sobe, da li se gosti izuvaju i u njihovim predsobljima, kao kod moje Danice, da li idu na skijanje i kuda?

Mrzeo sam sve što nije ličilo na mene, prezirao sam sve što je bilo opuštenije od mene, svakog ko nije shvatao da je svaki moj tekst u *Studentu* milion puta značajniji od njihovih ski-pasova, kariranih šalova, od njihovih petnaest dana Boveca. Da je moj honorar u *Studentu*, za tekst o Encesbergerovoj zbirci eseja „Nemačka, Nemačka, između ostalog“, iako bedan, veći i značajniji od svih njihovih džeparaca, jer je zarađen. Jer sam ga zaradio svojom pameću, obrazovanjem, stavom, pogledom na svet, uverenjem.

Nisam, međutim, kao većina mojih kolega, koji su bili uglavnom iz unutrašnjosti i studirali društvene nauke, nikada, ni za trenutak, mogao da uživam u činjenici da sam siromašni pametnjaković. Nije me nikada obuzelo to brižljivo negovano osećanje, ta ideološka matrica, po kojoj je časno biti siromašan, po kojoj je materijalna skromnost beznačajna u odnosu na duhovnu superiornost intelektualaca. Biti siromašan student, to je zvučalo gordo, to je bilo u duhu vremena, ali meni nije bilo dovoljno. Iako je taj stav bio ideološki tako korektan, životno tako spasonosan i umirujući, tako koristan mladom čoveku koji nema ništa, osim onoga što je pročitao, ja nikada nisam, potpuno, bio u toj priči.

Mokre noge su mokre noge.

Pa ipak, nisam mogao, kao oni, da nosim cipele sa gumenim donom, takozvane vatrogasne, ni u ludilu.

Te zime, na klizalištu *Tašmajdan*, ukrao sam nekome čizme. Italijanske, broj veće, braon, skoro potpuno nove.

Nisam mogao da odolim. Bilo je, u stvari, jednostavno. Došao sam sa hokejkama na ramenu, ali nisam imao nameru da se klizam, ne tog popodneva. Došao sam po čizme.

Šetao sam okolo, tražeći plen. Onda sam ih ugledao. Seo sam u boks i, gledajući nezainteresovano u beskrajno kruženje klizača po ledenoj ploči, podigao sam jednu čizmu. Još uvek je mirisala na Trst. Okrenuo sam je, i sa velikim olakšanjem na tren sam zažmurio.

Ima pravde, pomislio sam. Bila je broj 45, idealno, neće me žuljati, radovao sam se, spuštajući je pored sebe. U boksu nije bilo nikog, niko me nije gledao. Zatim sam opušteno skinuo svoje čizme i brzo navukao tuđe. Bile su kao da sam ih ja birao. Svoje stare čizme uredno sam složio i stavio ih sa ostalom obućom. Nekom će dobro doći, pomislio sam brižno, ja, lopov mekog srca. Zatim sam namestio svoj šal, prebacio hokejke preko ramena i mirnim hodom krenuo napolje.

Dok sam prolazio ka izlazu, pored ostalih boksova, u kojima su stajali roditelji čija su deca na ledu, gimnazijalci koji su pili čaj, srećni studenti koji su se smejali igrajući po taktu muzike, srce mi je tuklo kao ludo. Gledao sam u vrhove svojih čizama, koje su me nosile napred, napred, sve brže i brže, daleko od te razuzdane gomile.

Bio sam u tuđim cipelama, i stvarno i simbolički.

Tek kad sam zamakao u Ulicu 27. marta, pomislio sam kako je zbog mene neko ostao bos.

Prvo sam počeo da se smejem kao lud. Pomislio sam na nekog pederskog tatinog sina, sa Dedinja, na nekog studenta elektrotehnike, ili arhitekture, ili medicine, kako stoji u čarapama, u boksu, i nešto traži. I kako oblači moje razvaljene čizme, koje propuštaju vodu. I, kako je to pravda.

A onda sam, na trenutak, u mislima video nekog dečka, koji je isti kao ja. Nekog, kome su te nove čizme jedino što ima u životu, nekoga čija je majka nosila čizme koje propuštaju vodu da bi on dobio nove. Ta slika me je udarila po nosu, toliko jako da sam osetio peckanje u očima. Grlo mi se steglo da nisam mogao da progutam pljuvačku.

Ali, popravnog nije moglo biti. Stvar je učinjena, tešio sam se.

Boli me uvo, govorio sam sebi, i meni je neko, jednom, kad sam bio mali, na Tari, ukrao nove rolšue, pa nikom ništa.

Pogled odozgo, na nove čizme, brzinom munje prebrisao je sve moje moralne dileme.

Bljuzgavica se samo slivala niz glatku kožu. Mogao sam odjednom da pravim korake od sto milja, hodao sam po oblacima, i gledao u nebo, misleći kako sam i ja samo deo beskonačne supstance, deo kosmosa, i da ne mogu biti uništen. Ničim, osim možda sećanjem na Kanta, koga sam, naravno, odmah odbacio. Nisam mogao da mislim o moralnom zakonu u meni, a i nebo nad Beogradom, te večeri, nije bilo zvezdano.

Bilo je prekasno za popravljjanje stvari. Bio sam na suvom.

Ušao sam u prazan tramvaj, seo i krišom ih brisao o nogavice farmerki.

Osećao sam se kao nov čovek.

Uostalom, svi moji prijatelji su bar jednom ukrali nešto. Čak je Srđan ukrao, tog leta, lubenicu, na Bajlonovoj pijaci. Valjao se od smeha dok je meni i svojoj majci pričao kako je bežao niz Dušanovu ulicu, sa lubenicom od osam kilograma, i kako ga je seljak jurio, sve do Francuske, i kako mu je ispala na šinama. Tetka Gordana mu je, sa osmehom na licu, rekla da to nije lepo. Da ode sutradan i da seljaku da pare.

Toga sam se setio u tramvaju. To me je utešilo, relativizovalo moju krivicu i grižu savesti, prebrisalo svaku sumnju sa mog srca, svaku kap blata sa mog lica. Mala krađa, mala krivica. Uostalom, šta su jedne čizme naspram svega što me okružuje? Nisam uradio ništa strašno. Tako sam se tešio, stvarno nisam uradio ništa strašno. Ali, nikome neću reći. Niko se ne bi valjao od smeha na moju priču.

Ipak, lubenica i čizme nisu isto. Ili, baš, jesu?

Nikome neću reći. Nikome neću reći.

Izašao sam iz tramvaja, još uvek je vejalo. Bio sam na Slaviji, spustio se do Manješkog parka, i seo na klupu, razvaljen. Izgubio sam ljudsku nevinost. Pomislio sam na trenutak da ih izgrebem oštricom hokejke, da glatko lice ukradenih čizama učinim manje strašnim. Tek tad bi mogle da izgledaju kao da su moje. Kao da su od početka moje. Da bi ličile na mene, sa tim izgrebanim licem, kao da već imaju moju kilometražu, i moju fizionomiju. Da moja majka ništa ne primeti, da ne postavlja suvišna pitanja, da me ne gleda onako, preteće, optužujuće i tužno, zato sam to hteo da uradim, da umanjim osećanje krivice. Ali sam se predomislio. Bilo mi je žao da ih gulim. Nikome ništa neću da objašnjavam.

Ne mogu da zaboravim, tu priču, koja me ne napušta ni danas, kad su moja stopala prevalila toliko puteva, kad sam poderao toliko đonova, kad odavno više ništa nije problem, to ne mogu da zaboravim, to, da sam uzeo svoj život u svoje ruke, upravo tada, kada sam jedini put ukrao.

Od toga sam napravljen.

Ne mogu da zaboravim ni kako sam sutradan, u tim čizmama, zaboravivši na ono što im je prethodilo, na koncertu u SKC-u, stajao čvrsto na zemlji, siguran u sebe, dok sam prilazio Suzani. Iako sam znao da nemam kuda da je odvedem, bio sam veličanstven, kao neki pravi plejboj, bez kinte u džepovima, ali ponašao sam se kraljevski pred njom, pred tom princezom sa istorije umetnosti, upravo pristiglom iz Njujorka, ja, lažni mali princ, zagledan, umesto u zvezde, u svoja stopala.

Paradoksalno, te čizme su mi sačuvale glavu, te zime, iako su me moralno okrnjile i sa filozofskih visina bacile na zemlju, u blato. Te čizme su me odvele od studija filozofije i okrenule me prema studiranju stvarnosti, prema osvajanju stvarnosti u kojoj je, shvatio sam to tada, najvažniji utisak.

Šta god da mi se dešavalo, morao sam da ostavljam utisak, morao sam da imam ono što ostavlja utisak.

Da, da, znam: odelo ne čini čoveka. Ali obuća?

Tu se ne bih složio.

Uvek sam, po cipelama, još kao mali, mogao da pročitam mnoge skrivene biografije. Sećam se kada sam, jednom, kad smo se vratili sa ekskurzije, a majke nas čekale ispred škole, shvatio tu činjenicu o cipelama i ljudima.

Danica me je čekala ispred škole, doterana, u haljini na cveće, sa karminom boje koralala. Bila je lepa žena, ali

uvek je falio neki mali detalj, da bi mi bila najlepša. Nešto u njenom stavu, nešto u njenom držanju, neki mali detalj u njenoj garderobi, uvek je govorio o onome što je ona želela da sakrije. O njenoj žrtvi, o njenoj skromnosti, o njenim nikada do kraja ispunjenim željama. To se naročito videlo kada je stajala pored nekog. Pored Srđanove majke, na primer.

Nosila je, tada, valjda moderne, čipkane cipele. Nešto mi je odmah zasmetalo na njoj, odmah, čim sam je ugledao kako mi maše, ne znam šta, možda zato što su te njene cipele bile crne, upadljive, na tim njenim belim nogama.

A onda sam pored nje video Gordanu, Srđanovu majku. Moj pogled je skliznuo do njenih cipela – bile su čipkane, ali njene su bile stvarno čipkane, bež, sa kožnim đonom, i bile su divne, neprimetne, upadljive jedno po tome što nisu htele da se prave važne, što nisu bile veće i važnije od nje, što zbog njih nije bilo nikakvog odricanja, ni griže savesti, kao na onima koje su bile na stopalima moje majke.

Neverovatno kako dečko od dvanaest godina uopšte može da zapazi takvu stvar, ali majčine su mi odmah izgledale kao neka sramotna, loša kopija tetka Gordaninog originala. Dok me je mama ljubila, i govorila da će i tata sutradan doći sa službenog puta, iz Čačka, ja sam joj stidljivo šapnuo:

„Što nisi kupila cipele kao tetka Gordana?“

Odmakla me je od sebe, zanela se na sekund, preko ramena znatiželjno odmerivši tetka Gordanu od glave do pete.

„Pa, vidiš da su slične“, bila je samouverena.

„Ali, mama, njene su prave“, promućao sam, već se stideći svojih reči, toga što ona to ne vidi, što ne razume,

što ne pravi razliku, ljut što je dozvolila da se vidi da smo Srđan i ja, tog trenutka, dva sveta, dva nespojiva sveta, koji samo liče, a nemaju ničeg zajedničkog.

Godinama kasnije, sećaću se ove slike, svojih reči, i stideću se, i sećaću se kako sam se postideo majke, koja nije imala pojma, koja nije znala i nije mogla znati da za svoje jedino dete nije dovoljno dobra.

„Kad porastem, kupiću ti sitroen ajkulu, i vodiću te da vidiš gradić Pejton“, šapnuo sam joj te večeri, tiho, na ivici suza, kajuci se, kad je došla da me pokrije i poljubi pred spavanje.

„Samo ti porasti i budi dobar dečko, to je mami najvažnije“, rekla je nežno, poljubila me u obraz i ugasila lampu.

„Biću dobar dečko“, pomislio sam, „ja jesam dobar dečko.“

Te noći, sanjao sam da se nalazim u trezoru Baje Patka, da se kupam u novcu – moja predstava najvećeg mogućeg bogatstva bila je uslovljena tom scenom iz *Diznijevog* stripa iz *Politikinog Zabavnika*. Sanjao sam da se kupam u novcu, da se polivam zlatnim novčićima, da zarivam prste u zlato kao u očišćen grašak, da ležim na svežnjevima novčanica, da gazim po zlatnim polugama, da sa plafona vise zlatni lančići i narukvice i biseri, i dijademe, i da, onda, iz tog trezora vode još jedna vrata. I da ja ulazim u drugi trezor u kome je samo čokolada, hiljade čokolada „bata“ i „seka“, i „najlepše želje“, da su po podu džakovi karamela i negro bombona, i karamela sa lešnjicima, i cigaret žvaka. A da je jedna polica puna minjona u svim bojama, i da iz česme curi čokolada. I da su, tamo negde, iza čoška, korneti i sladoledi u svim bojama, i brda

čokoladica „životinjsko carstvo“, i da ih ja otvaram, halapljivo ih jedem, i u svakoj nalazim sličicu.

I da je na svakoj sličici, u svakoj čokoladici, bila slika jarca.

Probudila me je mučnina, i počeo sam da povraćam. Majka je dotrčala sa laborom, držala mi je glavu i zabrinuto šaputala da mora da sam se prehladio, ili da me je uhvatila sunčanica.

„To je od one grozne jareće čorbe koju si me naterala da pojedem za večeru“, uspeo sam da procedim padajući nazad na jastuk, besan na sebe, na nju, na sopstveni stomak, na njenu starinsku, bednu kuhinju.

„Nije bila jareća, nego jagnjeća“, rekla je kiselo, iznoseći labor.

Tek godinama kasnije, kad budem mnogo toga naučio, postaće mi jasno da je taj moj san, iz detinjstva, inače jedan od nekoliko koje sam uopšte zapamtio, bio značajan san. Arhetipski. Od onih koji se retko sanjaju, i koji jesu neka vrsta predskazanja, a sigurno vrlo važna poruka.

Šta hoću da kažem?

U društvu koje se zasniva na poricanju Boga, ne može biti ni Đavola. Ali, kao što je genijalno napisao Šarl Bodler u *Malim pesmama u prozi*, najveće Đavolovo lukavstvo je da nas ubedi da ne postoji.

Iz prve ruke, iz ličnog iskustva, mogu da kažem da sam, u godinama koje su za mnom, iskusio obojicu.

Ovo je priča o tome.

Dva

„Molim vas, da li možete da ne pušite“, kazala je malo nervozno, „smeta mi dim.“

Pogledao sam je u retrovizoru, mrko, ali ništa nisam rekao. Otvorio sam prozor i izbacio pikavac izdahnuvši veliki kolut. Već sam bio navikao na to. Morao sam da ćutim, iako bih je najradije izbacio napolje. Bila je to žena od šezdesetak godina, nakolmovane kose, sa tankim usnama i naočarima, od onih što se raspravljaju sa seljacima na pijaci, od onih što se svađaju u svakom redu u kome stoje. Mogao sam da se kladim da gospođa krađe deci fudbalsku loptu kad god padne u njeno dvorište. Bila je ono što smo mi, kad smo bili klinци, zvali – babuskera. Samo je streljala svojim sitnim svinjskim očima – čas je pomno motrila na taksimetar, čas je pratila stanje u saobraćaju, izvijajući glavu svaki put kada bih skrenuo u neku ulicu.

Već sam se, za te dve godine, koliko sam vozio taksi, nagledao svakakvih likova. Baba me je nervirala do ludila, ali bar nije, kao ostali, mnogo pričala. Ja sam ćutao kao

zaliven – sa takvim osobama nikad ne znate na čemu ste. Mogla je da izađe i da me prijavi policiji.

Nisam imao radio-stanicu, a nisam ni imao nikakvu identifikacionu karticu. Mogla je da zaključi da sam tak-sista – divljak, a to bi me, onda, mnogo koštalo. Hapšenje, kazne, problem sa autom koji nije bio moj, već tečin, i tome slično. Ovako, morao sam da budem besprekornog ponašanja i da istrpim sve što uđe u taksu, jer je novac koji sam zarađivao bio više nego pristojan. Trudio sam se da ne reagujem. Bacio sam cigaretu. Baba je izašla na Zelenom vencu, platila ćutke svoju vožnju i snažno zalupila vrata.

Noćna smena, to je bio moj izbor. Slinavi Žare, moj drug iz kraja, takođe je vozio taksu, od njega sam pokupio sve fore. On mi je i dao ideju kako da na brzinu rešim sve svoje probleme.

Beograd noću – to je bilo nešto, za onog ko je hteo da posmatra. Tajni parovi, koji se kikoću na zadnjem sedištu, novinari koji su dočekivali fajront u boemskim kafanama i koji su uvek mirisali na roštilj i luk, devojke koje nervozno gledaju na sat, jer kasne kući. Najviše sam, priznajem, voleo da vozim pijane – oni su uvek plaćali okruglo. Nisu tražili kusus. Pred zoru bih samo pipnuo džep – bio je pun. Šta god da sam video, šta god da sam doživio u toku noći, bilo je nebitno pred tim osećajem da u mom džepu gomilica bubri. Novac popravlja raspoloženje.

Imao sam cilj. Da kupim auto. Hteo sam golfa. Hteo sam da započnem novi život. Hteo sam da se upišem na tenis na *Partizanovim* terenima, tamo je išao Srđan. Hteo sam da otputujem u London, da kupim najmoderniju garderobu, hteo sam da kupim novo ozvučenje i gomilu

ploča, hteo sam da budem glavni frajer i da se više ne brienem. Hteo sam da odem od Danice, da imam svoj stan, na primer, svoje potkrovlje, ili bar sobu sa zasebnim ulazom, hteo sam da ne gledam beli plakar. Ali, čak i kad sam zaradio dovoljno novca da kupim nov nameštaj za svoju sobu, Danica nije htela ni da čuje da se nešto promeni. Balerine od porcelana nisu smele da se pomaknu.

Hteo sam da imam gde da dovedem devojkju. Hteo sam da prestanem da mislim o novcu. A to može samo čovek koji ga ima dovoljno.

Zato sam počeo da vozim taksi. Da mogu kao čovek da odem u kafanu i da naručim karađorđevu šniclu i pivo. Da kupim sebi farmerke. I ručni sat. Da ne osećam krivicu svaki put kad pružim ruku ka Danici i tražim joj pare za autobus, za skripta, za ispitnu prijavu.

Kad je shvatila da noću radim, samo je kršila ruke.

„A fakultet?“, pitala je, a brada joj se tresla. „Znači, ništa od tebe“, promrmljala je, „e, da je Sveta živ, ne bi ti tako“, mrmljala je, čisteći krpom za sudove glatku površinu kuhinjskog stola.

Znao sam za njen repertoar unapred, pa se nisam mnogo potresao. Toliko puta sam već bio čuo to „da je Sveta živ“, da sam postao imun.

Što se Danice tiče, kad god bih se usredsredio na nju, pogađala me je uvek ista mešavina stida i sažaljenja. Nikada nije bila zadovoljna mojim izborima – i kad sam se upisao na studije filozofije, ona je imala klasičan komentar neukih: „I šta, ti ćeš da budeš filozof? E, blago meni.“

U stvari, neprestano je žalila nad svojim životom. Nad tim što smo postajali sve siromašniji i siromašniji. Što nije mogla da mi pruži ništa osim ručka i ispeglanih košulja, i

što meni to nikada nije bilo dovoljno. Što nije mogla da se otarasi tog svog utučenog pogleda, tog svog unamunovskog tragičnog osećanja života. Što nije imala hrabrosti da me pita bilo šta o čizmama u kojima sam došao one noći. Što nije imala kuda da ode i da mi bar na jedan dan ostavi prazan stan. Što bi se, i kada bi otišla u posetu kod tetke i teče, brinula da joj neko ne izgužva šustikle, ne zavrne rese na tepihu ili, ne daj bože, polomi šolju za kafu. Što je mrzela tu svoju vezanost za taj mali život koji je mogla da obuhvati pogledom, za taj svoj nameštani svet iz koga nije umela da izađe.

Što dva dana nije govorila sa mnom kad sam od teče pozajmio novac za polaganje vozačkog ispita.

„Brukaš nas“, to mi je rekla, „i kako ćeš to da vratiš?“

Što, kad sam joj doneo prve pare, da je častim, i rekao joj da ode kod frizera, nije ništa rekla. Nije umela da prima. Nije umela da uživa. Nije otišla kod frizera.

Što me je tim svojim očima, tim rečima koje nikada nije izgovorila, neprestano podsećala na to ko sam, i odakle dolazim. I, da je ona, u toj kućnoj haljini, mera i opis mog vlastitog života.

Hteo sam, naravno, da Suzana shvati da sam neko. Da sam vredan njene pažnje, da sam milion puta zabavniji, hrabriji, luđi, od njenih finih drugova iz finih porodica, čije su se majke družile, izlazile u *Madžestik* jednom mesečno da ogovaraju beogradsku čaršiju, i pile viski, i čiji su očevi putovali po svetu.

Ona je bila Dejzi moje mladosti, samo što ja još uvek nisam bio ni veliki, ni Getsbi.

Vozio sam taksi, na divljaka, krstario ulicama Beograda noću, posmatrao ljude i razmišljao o njihovim

sudbinama, uvek pomalo gorak zbog nepravedno raspoređenog životnog starta. Bio sam pametan i obrazovan, pročitao sam više knjiga od svih koji su mi ikada ušli u taksi, bio sam hrabriji od cele moje generacije, jer sam imao petlje da nešto preduzmem, zarađivao sam vlastiti novac i nisam morao ni na koga da se oslanjam, pa ipak, nisam se osećao dobro kad bi mi u taksi, posle neke lude žurke, ušao bilo ko koga znam. Uvek sam osećao kao da me žale, kao da me otpisuju. Lagao sam da radim da bih kupio motor. Govorio sam da odlazim u Ameriku da studiram, i da za to skupljam novac. Pravdao sam se, zato što radim.

Kada je jedne noći, u moj taksi ušla Suzana, zagrljena, sa nekim starijim tipom, umro sam. I obradovao sam se, što ima novog dečka. Što je ostavila starog. I umro sam, što uopšte ima nekog.

Ljubili su se na ulici, to sam video pre nego što je muškarac podigao ruku i zaustavio me. Tek kad je sela iza mene, shvatio sam da je to ona. Sagnuo sam glavu. Muškarac je rekao da vozim na Senjak. Upalio sam taksimetar.

Napolju je sipila kiša, trudio sam se da se na to koncentrišem, da ne osetim njen pogled na svom potiljku, da me ona ne otkrije. Šaputali su. Onda je on počeo da je ljubi. Moja Dejzi je tiho uzdisala.

Umro sam.

Učinilo mi se da sam je čuo kad mu kaže „profesore“, i popizdeo sam. Mirisao je na *Anteus*, to sam odmah osetio. Stavila mu je glavu na rame. Bio sam u iskušenju da ih ostavim u Miloša Velikog, da im kažem da izađu, nisam mogao to da gledam, ali sam se uzdržao. Nisam hteo da me ona vidi.

Kad su izašli, osetio sam se kao da me je neko udario pesnicom u lice. Mrzeo sam je tada neopisivo. Bio sam njen bezimeni, bezlični šofer. Otišla je kod „profesora“, da s njim utvrdi gradivo o poznoj gotici, lagano se klateći u njegovom zagrljaju.

Stajao sam nekoliko sekundi, naslonjen na volan, i gledao za njima. Zaboleo me je stomak.

Odvezao sam se do Auto-komande. Zatrpao sam se pljeskavicom i pivom. Glad je bila vučija. Nisam tada mislio ni o čemu, nisam mogao da mislim, samo sam morao da zadovoljim tu probuđenu aždaju u meni.

Ta rika iz mog stomaka, uvek je bila rika užasa – užasnog bola, ili nemoći, rika stvarne životne gladi, moje neutažive potrebe da u sebe utrpam što više. Kad nisam imao reči, trpao sam u sebe sve što mi je dolazilo do ruku.

Sada znam da je takva glad, u stvari, nedostatak otmenosti, ona nikada nije samo trenutna, ona je uvek i jedno genetsko sećanje na glad, u njoj učestvuju čitave porodice, svi ti gladni preci, ona je uvek inat, neki uzbudljivi, snažni, dečiji odgovor svim sendvičima koji nisu pojedeni, svim kolačima koji su stizali u tuđe tanjire, svim šunkama koje su virile iz tuđih kifli, svim onim Daničinim ručkovima bez mesa.

To je bilo ono što me je pratilo godinama. Glad.

Prve pare koje sam zaradio na taksiju, potrošio sam na jelo.

Otišao sam u *Manjež* i jeo sam dok mi se nije smučilo. Čevapčići, ražnjići, prebranac, pečurke na žaru, šopska salata, baklava, pivo. I još piva.

Prvi put u životu, bio sam opušten u kafani, nisam morao da brinem o novcu, ni koliko smem da naručim,

ni koliko šta košta, džepovi su mi bili puni, i osećao sam se dobro. Novac zaista utiče na samopoštovanje. Pun stomak, umiruje.

Ujutru, kada sam završio sa vožnjom, otišao sam u samoposlugu i kupio dva litra ulja, kotur kačkavalja, biftek, pomorandže i banane, dugotrajno mleko, puter, pola kilograma kafe, pečenicu, paket jaja, i sve to stavio na kuhinjski sto. Njoj sam to kupio.

Legao sam da spavam, i kada sam se probudio oko podne, čekala me je skuvana kafa. Moja majka se smeškala. Bila je zahvalna što sam sve to ostavio na stolu, što nije morala ništa da primi iz mojih ruku. Što je nisam postideo.

„Ovo ti je za frizera“, rekao sam tutkajući joj pare u džep kućne haljine.

Ništa nije odgovorila, samo je uzvratila pitanjem šta hoću da mi spremi za ručak.

Godinama kasnije, kad sam se obogatio, to sećanje na glad, vrebalo me je odasvud. Jelo je bilo opipljiva mera mog uspeha, ono što se moglo videti na prvi pogled – moje kafane, moji izlasci, lakoća sa kojom baratam menijima, i plaćam karticama, kešom. Moj frižider bio je moj hram. Ono što ostavljam na srebrnom poslužavniku bilo je značajno koliko i ono što sam jeo.

Ali, moja glad nije bila samo u vezi sa hranom. Moja nezasitost odnosila se na sve – aždaje su rikale iz mene na sve teme. Bio sam gladan ljubavi, pažnje, poštovanja, putovanja, garderobe, predmeta, čokolada, kao u onom mom dečijem snu, bio sam gladan dragulja, seksa, prijatelja, moći, ugleda, samopoštovanja, svega što čoveku stoji na raspolaganju u đavoljskoj poslastičarnici iskušenja. To sad vidim, sad mi je jasno.

Onda, kad sam krenuo u tu avanturu, samo sam koračao kuda me je vodio taj spektakularni, skoro bajkoviti put, i nisam mislio, nisam bio sposoban da mislim, ni o čemu drugom, osim o tome kako da otvorim još jedna vrata u onom trezoru iz sna.

Desetak godina kasnije, bio sam milioner.

Moj put od siromašnog studenta filozofije koji na divlje vozi taksi po Beogradu, do vlasnika imponantnog voznog parka, dva trkačka konja, nekretнина na ekskluzivnim lokacijama, akcija na berzi, novca, novca, ogromnog novca, skoro da je dostojan avanturističkog romana, iako bi neke kockice mog „puta svile“ hroničar najtačnije mogao opisati kao maglovite.

Rekao sam, već, da je moj život počeo da se odvija u određenom pravcu one večeri na Tašmajdanskom klizalištu. I još više, nekoliko sekundi kasnije, kada sam se tešio da to svi rade, kada sam se sakrio u šumi u kojoj je svako drvo bilo opšte mesto, neka vrsta alibija da samo ličim na sve ljude koje poznajem, i da je zlo, kao i dobro, relativna kategorija. Da sve zavisi od toga odakle se posmatra.

Mislim, nisam imao loše namere, to je sigurno, a dodatno sam se uljuljkivao genijalnim filozofskim kalamburima od kojih su mi se posebno dopadali oni koji su zaključivali u stilu „Kako ono što ti je nužno, ne bi bilo i dopušteno?“

Tako sam prihvatio da nužnim nazovem ono bez čega ne mogu. Mislio sam da ću daleko veću snagu dobiti ako se budem borio protiv spoljašnjih sila koje me sprečavaju da dograbim ono što mi je nužno, nego ako se trošim u borbi protiv samoga sebe.

U svakom slučaju, mladom i gladnom čoveku, nemoguće je da se bori protiv sebe i nužnosti vlastitog apetita.